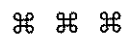


שרגא פשרמן

**הבדלי מגדר ביחס לזהות האני****ראשי-פרקים**

- א. הגישה הטיפולוגית והגישה הרב גורמית לזהות האני
- ב. הבדלי מגדר עפ"י הגישה הטיפולוגית
- ג. תזמון וסדר פתרון קונפליקט הזהות
- ד. שיטה
- ה. תוצאות
- ו. דיון
- ז. מקורות

**א. הגישה הטיפולוגית והגישה הרב גורמית לזהות האני**

זהות האני נתפסה ע"י אריקסון (1968) כמשתנה חד גורמי ורציף. מרסיה (1966, 1980) ראה את זהות האני כמורכב משני מרכיבים עיקריים (אקספלורציה ומחוייבות) אשר על פיהם (באופן דיכוטומי ולא רציף) יצר את הטיפולוגיה הנפוצה הבאה: משיגי הזהות, זהות דיפוזית, מורטוריום וסגירות מוקדמת (forclusers). הטיפולוגיה מקלה על המטפל והחוקר בהתייחסותו לפרט ביחס לסטטוס אליה הוא שייך. מאידך, הטיפולוגיה אינה מאפשרת יצירה של פרופיל זהות ובודאי לא פרופיל אישי. היא אינה מאפשרת בדיקה מעמיקה של סגנון אישי ואינה מאפשרת תפיסה של ניואנסים והבדלים דקים. במקרים מסוימים קיימים פערים קטנים בין פרטים אשר הוגדרו כשייכים לסטטוס מסוים, משום שלא התאימו לסטטוסים אחרים לבין פרטים אחרים אשר הוגדרו כשייכים לסטטוס אחר.

בשל ההסתייגויות הקודמות הציע צוריאל (1984, 1990) גישה רב גורמית ורציפה לזהות האני. גישה זו הניבה שבעה מימדים אשר נמצאו בניחות גורמים:

- א. התחייבות ומטרותיות - מתייחס למידת ההתחייבות המקצועית והאידיאולוגית של הפרט. מימד זה אינו מתייחס לתוכן המשמעות, אלא לתחושת המשמעות.

- ב. סולידיות והמשכיות - מתייחס לתחושת יציבות ואיזון פנימי.

- ג. הכרה חברתית - מתייחס למידה שבה הפרט תופס את החברה כמעריכה את כישוריו ויכולתו.

- ד. משמעותיות-ניכור - מתייחס לתפיסת הפרט את חייו כמשמעותיים ולתחושות של מעורבות, עניין והשתייכות. היעדר משמעותיות היא ניכור וזרות לאחרים.

- ה. זהות פיזית - מתייחס למידה שבה הפרט שלם עם הופעתו החיצונית והתנהגותו.
- ו. טבעיות ואמיתיות - מתייחס למידה שבה הפרט תופס את עצמו כמתנהג בטבעיות או מנסה להעמיד פנים כלפי חוץ. מימד זה קשור לפערים באישיות הפרט.
- ז. שליטה עצמית - מתייחס למידה שבה הפרט תופס את עצמו כמסוגל לשלוט בעצמו גם במצבי לחץ ופיתוי.

#### ב. הבדלי מגדר עפ"י הגישה הטיפולוגית

פטרסון, סושטינג ומרסיה (1992) מציינים כי אריקסון (1968) הבדיל בין זהות הגבר לזהות האישה בשלושה תחומים עיקריים: תוכן זהות האני, תזמון פתרון קונפליקט זהות האני וסדר פתרון קונפליקט זהות האני ביחס לפתרון קונפליקט האינטימיות. בהתייחס לטיפולוגיה של מרסיה (1986) ניתן להוסיף תחום נוסף לחקר ההבדלים בין המינים - סטטוס הזהות האדפטיבי יותר. מתוך מגמה לפשט את סקירת ההבדלים בין המינים נסקור במאמר זה מחקרים רלוונטים בהתאם לשלושה מימדים: א. סטטוס הזהות האדפטיבי, ב. תוכן הזהות, ג. תזמון פתרון קונפליקט הזהות וסדר פתרונו.

יש להעיר כי חלק מהמחקרים עסקו בשאלת זהותה של האישה בעוד שרק חלקם השווו בין בניו לבין בנות בשאלת הזהות.

#### סטטוס הזהות האדפטיבי

פלום (1995) מצטט את באורן (1978) ומרסיה (1980) הקובעים כי המחקרים על הפרדיגמה של מרסיה עד אמצע שנות השבעים עוסקים, בעיקרם, בסטטוסי הזהות האדפטיבים יותר בקרב נשים ובקרב גברים.

באורן (1978) מדווח על מחקרים בהם נמצא כי גברים בסטטוסים של משיגי זהות ומורטוריום היו בעלי הישגים גבוהים יותר מאשר גברים בסטטוסים של סגירות מוקדמת ודיפוזיות במשתנים הבאים: הישגים תחת לחץ, היכולת לתפעל את ההערכה העצמית, מיקוד שליטה פנימי, אימפולסיביות-רפלקטיביות בקבלת החלטות ואינטימיות ביחסים בינאישיים. לעומת זאת, מדווחים מרסיה ופרידמן (1970) כי נשים בסטטוסי משיגי זהות וסגירות מוקדמת היו נמוכות בחרדה ובחרו במקצועות שנחשבו קשים יותר באוניברסיטה מאשר נשים בסטטוסי מורטוריום וזהות דיפוזית. במחקר משחזר של שנקל ומרסיה (1972) לא נמצאו תוצאות דומות (באורן, 1978).

תודר ומרסיה (1973) מציינים כי נשים בסטטוסי משיגי זהות וסגירות מוקדמת הראו יותר קונפורמיות במטלות מסגנון אש (הדורשות הענות לרציה חברתית) וראו את עצמן, יחסית, כיותר "מרובעות" (straight-hip). שנקל (1975) דווח כי נשים בסטטוסי משיגי זהות וסגירות מוקדמת הציגו רמה נמוכה יותר של תלות בשדה מאשר נשים בסטטוסי זהות דיפוזית ומורטוריום. על בסיס סקירה של עשרה מחקרים מסכם באורן (1978) כי נשים בסטטוסי סגירות מוקדמת הינן אדפטיביות יותר מאשר גברים בסטטוס זה. החסבר שמציע באורן להבדל זה בין המינים קשור לציפיות החברה ולתהליכי חיברות שונים של שני המינים. החברה מעודדת גברים לחוות חויה של משבר (או בניסוח מאוחר יותר - אקספלורציה) בחיפוש הזהות ולהשיג אוטונומיה. מאידך, לגבי נשים, החברה מעודדת אותן למצוא את זהותן בתפקידי אם ורעה הנראים קשורים יותר לציות וקונפורמיות.

באורן (1978) מבקר את היכולת להסיק מסקנות מעשרת המחקרים שסקר בטוענו כי, בדרך כלל, המדגמים כללו נבדקים משני המינים אשר באו מאוכלוסיות שונות זו מזו במשתנים רבים. בנוסף נשים וגברים רואינו במרכיבים שונים של זהות (לנשים נוסף בראיון מרכיב העוסק ביחסי מין לפני הנישואין) וכן לעיתים נחקרו משתנים תלויים שונים.

אורלובסקי (1977) שלט במשתנים אשר נכללו בביקורתו של באורן ומצא כי פרטים משני המינים בסטטוסי משיגי זהות ומורטוריום היו שונים, באופן מובהק, מפרטים בסטטוסי סגירות מוקדמת ודיפוזיות בצורך בהישג ובפחד מפני הצלחה. באורן (1978) מבאר את עיקרי ממצאיו של אורלובסקי בשני היבטים עיקריים:

א. הצורך בהישג של גברים ונשים בסטטוסים "הגבוהים" היה גבוה יותר מהצורך בהישג של פרטים בסטטוסים "הנמוכים".

ב. היחס בין פחד מהצלחה וסטטוס הזהות היה שונה בקרב שני המינים. נשים בסטטוסי משיגי זהות ומורטוריום היו גבוהות בפחד מהצלחה, בעוד שגברים בסטטוסים אלו היו נמוכים בפחד מהצלחה.

גיוסלסון (1991) טענה כי בעוד שלגבי גברים הסטטוסים האדפטיביים היו השגת הזהות ומורטוריום, בקרב נשים הסטטוסים האדפטיביים ביותר היו השגת הזהות וסגירות מוקדמת. הסטטוסים של השגת הזהות וסגירות מוקדמת מבליטים את נושא המחויבות ולכן, טוענת גיוסלסון, זהות האני של האישה מבוססת על מחויבות וציות. גיוסלסון מסיקה זאת ממחקריהם של מרסיה ופרידמן (1970), שנקל ומרסיה (1972), תודר ומרסיה (1973) ופרגר (1982) אשר

הראו כי הנשים בסטטוסים של משיגי זהות וסגירות מוקדמת תופסות את עצמן כבעלות ערך עצמי גבוה יותר, כבעלות חרדה נמוכה יותר וכעצמאיות. מימצאים אלו מעלים, לדעת ג'וסלסון, את השאלה האם החברה שלנו מפריעה או מונעת חקירה של זהות בקרב נשים ומעודדת אותן לציות. אולי, שואלת ג'וסלסון, נשים מתוגמלות ע"י החברה באופן שונה מגברים על התחייבות הקשורה בזהות האני שלהן, גם אם ההתחייבות באה טרם זמנה וללא התלבטות (סטטוס סגירות מוקדמת).

פטרסון, שושטינג ומרסיה (1992) ומרסיה (1993) מציינים כי מאמצע שנות השבעים חלו תמורות חברתיות רבות בחברה האמריקאית אשר הובילו למסקנות אחרות. כיום קיימת תמיכה חברתית בתהליכי חקר הזהות גם אצל בנות. תמיכה זו מובילה לעדיפות באדפטיביות של סטטוס המורטוריום גם בקרב נשים. פלוס (1995) מציין כי שינוי זה הינו דרמטי יותר בחברה האמריקאית מאשר בחברה הישראלית.

יש לציין כי החוקרים לעיל בדקו את תכני הזהות על-פי הטיפולוגיה של מרסיה המניחה כי הזהות הינה מבנה דו-גורמי ודיכוטומי. יתכן כי העדר הממצאים הברורים נובע מהאופי הטיפולוגי של חבדיקה. במחקר הנוכחי, לעומת זאת, נבדקה שאלת ההבדל בין המינים בזהות האני כאשר זהות האני נתפסה כמבנה רב-גורמי וברצף. יתכן שגישה זו תהיה פורייה יותר במתן תשובות לשאלת ההבדלים בין המינים הן מבחינת זהות האני הכללית והן מבחינת מימדי זהות האני השונים.

תוכן הזהות

ארציר (1992) ביקרה את אריקסון על העובדה שהוא תיאר מודל נורמטיבי של זכר אירופאי מצוי. תיאורית אריקסון עוסקת באפיסטימולוגיה המסורתית של המבנה הדיכוטומי של זהות האני. חוקרים מציינים כי זהות האני תוארה במונחים "צרים" בעלי הקשר שלילי כמו אינדיבידואליזם, בדידות, מובחנות, הפנית עורף לקהילה ואנוכיות (קרלסון, 1971; שודוראו, 1974; גליגן, 1982; לייקס, 1985 וסמפסון, 1985). לדעת ג'וסלסון (1987) הדיכוטומיה שנוצרה בעקבות תיאורית אריקסון מניחה כי אם אדם אינו ייחודי ובעל תחושה ברורה של זהות אני אזי הוא אינטימי, קשור לאחרים, שיתופי, דאגני וכנראה גם נשי. ע"י כך יצרה הדיכוטומיה הבחנה ברורה וחדה בין בעלי זהות אני מגובשת אשר נתפסו כגבריים לבין בעלי זהות אני דיפוזית אשר נתפסו כנשיים.

דיכוטומיה זו באה לידי ביטוי גם בדרך חקירת זהות האני. חוקרים שונים יצרו דיכוטומיה בבדיקת זהות האני ע"י ראיון אשר התמקד בשאלות של

תעסוקה, דת ואידיאולוגיה, כאשר ראינו גברים (כגון מרסיה, 1980), ונושאים בינאישיים כאשר ראינו נשים (מרסיה ופרידמן, 1970; שנקל ומרסיה, 1972). בין הנושאים הבינאישיים היו: מיניות, תפקידי משפחה וגידול ילדים.

מילר (1976) וסורי (1984) טוענים כי התיאוריות הפסיכולוגיות של ההתפתחות הינן תיאוריות של מובחנות ועצמאות יותר מאשר תיאוריות של התקשרות ויחסי אנוש. חוקרים אלו מעלים אפשרות שאולי היבט מרכזי של זהות האני, בפרט אצל נשים, הוא כיצד אני ביחס לאחר יותר מאשר כיצד אני עומד לבדי ומתמודד עם העולם. בדרך זו נראים שלבי חייה של האישה שונים משלבי חייו של הגבר.

יתר על כן, תיאורטיקנים תברתיים יצרו אף הם דיכוטומיה ע"י ייחוס של אינדיבידואליות, זהות ומיקוד שליטה פנימי כהפכיים לחיים משותפים, לדאגה, ולאספקטים שונים של "עצמי ריקני" (empty self) (שותר וגרגן, 1989; קושמן, 1990).

חוקרים רבים התמקדו בבחינת זהותה של האישה במונחים של התקשרות. קולמן (1961), דאובן ואדלסון (1966) וכן ג'וסלסון, גרינברגר ומק-קונושי (1977) מציינים כי בנות מפתחות את זהות האני שלהן תוך כדי התקשרות עם אחרים ובריחוק קטן מהוריהם מאשר ריחוקם של הבנים.

בדומה, גליגן (1982) הראתה כי קשרים בינאישיים וטיפול בילדים קשורים לזהות האני בקרב בנות. בקן (1966) וליקס (1985) מצאו כי פעלתנות וקריירה מאפיינים זהות אני בקרב גברים. גליגן (1982) מציינת כי נשים מתייחסות וחוות את העולם באופן שונה מגברים. ראיית הנשים את העולם מרוכזת יותר באדם, אמפטית יותר, רגשית יותר וקשורה יותר לאנשים מאשר ראייתם של הגברים את העולם. הגברים במחקרה, היו בעלי דימויים היררכיים יותר ובעלי רצון להיות לבד בצמרת. הדימויים של נשים, לעומת זאת, היו של "מארג" (לחיות ביחד עם אחרים) ודאגה לגבי יכולת התקשרות. גברים המעוניינים להיות לבדם בצמרת פחדו שאחרים יתקרבו אליהם מדי בעוד שנשים המעוניינות להיות במרכז הקשרים החברתיים פחדו להיות מבודדות ובשוליים.

שודוראו (1978) מציון, כי כיון שבדרך כלל מגדלת האם את ילדיה גדלות בנות ע"י בן אותו המין. עובדה זו גורמת להן לפתח תבנית פנימית שונה של יחסים, המגינה עליהם מלהיות מופרדים ומבודדים מאחרים. החוויות של האני אצל נשים כוללות יותר גמישות והתקשרות מאשר חוויות האני אצל בנים. בנים מגדירים את עצמם כמובחנים ומרוחקים יותר מאשר נשים.

למסקנה דומה הגיע מאי (1980) אשר בדק פנטזיות של נשים וגברים במטרה לבחון מוטיבים מרכזיים המייצגים ארגון פנימי של מיתולוגיות. הוא מצא כי המיתוס הארכיטיפי של גברים "פיתון" מייצג שאיפות השגיות וחשש מכישלון. הארכיטיפוס הנשי המיוצג באגדה של Demetr & Persephone מיוצג ע"י אהבה, אובדן ואיחוד מחדש. מכאן מסיק מאי כי גברים מארגנים ומגדירים את עצמם, במובן העמוק של התרבות, סביב הציר השגיות-כשלון, בעוד שנשים מודאגות יותר מנושאים של בדידות והתקשרות.

בדומה, הצביעו מילר (1976), קפלן וקליין (1985) וסורי (1984) על קיומו של "אני ביחס לאחר" אצל נשים שהוא מרכזי לצמיחתן. מילר (1976) טוען כי תחושת העצמי של נשים מתארגנת סביב היכולת ליצור ולשמור על היותן מקובלות ועל יחסיהן עם אחר.

ווילנט (1977) ולוינסון (1978) ציינו כי ההתפתחות עצמה, במונחים גבריים מסורתיים, נראית כתנועה מתלות לעצמאות וכרצף של משברים המסתיימים ביצירת גיבור עצמאי המציג את הישגיו. חוקרים אלו מצאו כי קריירה, השגיות ועצמאות היו העקרונות המארגנים של זהות אצל גברים. יחסים עם אחרים נראו כמשניים להשגת זהות האני בקרב גברים. מאידך, טוענת ארצ'ר (1985) כי לתחום המקצועי חשיבות דומה בקרב שני המינים, אך אצל נשים בולטת יותר שאלת העדפת הקריירה מול המשפחה. במחקר מאוחר יותר טענה ארצ'ר (1992) כי בנים מתבגרים אינם מקשרים בין קריירה לבין משפחה שיקימו ולכן אינם מרגישים במתח בין השניים. בנות מתבגרות, לעומת זאת, מתייחסות לשאלת הקשר (או המתח) בין קריירה למשפחה.

בדרך שונה במקצת הלכו חוקרים אשר חידדו את ההבדלים בין המינים ביחס לתחום הבינאישי. בילסקר, שידל ומרסיה (1988) וגיוסלסון (1992) טוענים כי נשים נוטות להדגיש יותר את הקשר עם האחרים מאשר הגברים. לדעתם שני המינים כוללים בהגדרת זהותם היבטים בינאישיים, אלא שנשים מדגישות בזהותן את ההיבטים הבינאישיים יותר מאשר מדגישים הגברים.

חוקרים אחרים ביקרו את עצם הדיכוטומיות זהות - אינטימיות והיבטים תוך אישיים - בינאישיים. ארצ'ר (1992) מביאה את הדיכוטומיה של זהות אני-אינטימיות אשר מקבילה לדיכוטומיה גבריות-נשיות. המימצאים של האנדרוגניות, טוענת החוקרת, חושפים את המגבלות של האוריינטציה הזו ומובילים לכיוון של ביטויים עצמיים הכוללים היבטים גבריים והיבטים נשיים (בם, 1975; ספנס והלמריש, 1980). ארצ'ר ווטרמן (1988) מראים כי

האוריינטציה הלא דיכוטומית ממשיכה להתפשט ולשנות הרבה ממחשבותינו על איכויות של בני אדם, עמדותיהם והתנהגותם. בנוסף, מבקרת ארציר (1992) גם את הדיכוטומיה המתודולוגית של הפרדת המרכיבים של זהות האני לקטגוריות תוך אישיות ובינאישיות. המרכיבים התוך אישיים כוללים את מטרות הפרט וכיווני חינוך, תעסוקה, אמונות דתיות ואידיאולוגיה פוליטית. הקטגוריות הבינאישיות כוללות: מיניות, משפחתיות, חברתיות ותפקידי מין. בשנות ה-80 חשבו החוקרים ששטחים בינאישיים יכולים להיות רלוונטיים לשני המינים (מטסון, 1977; גרוטוונט, תורבק ומאייר, 1982; ראו, מרסיה וסלוגסקי, 1983; וקרורג, 1986). לדברי ארציר (1992) הבחנה זו יצרה את הרעיון שגברים משיגים זהות בעוד שנשים משיגות אינטימיות. בדרך שונה הלכו פלון ורוסין (1985) אשר בדקו רק את מימד הזהות הפיזית, מבין מימדי זהות האני השונים. חוקרים אלו הצביעו על כך שדימוי עצמי פיזי של נשים הוא פחות ריאלי מאשר דימוי עצמי פיזי אצל גברים. נשים אף ראו את עצמן כפחות מושכות מאשר ראו אותן הגברים. מטסון (1993) סקר מתקרים העוסקים בשאלת ההבדלים בין נשים לגברים ביחס לזהות האני הכללית וביחס לשטחי זהות נפרדים. הסיכום המובא בלוח 1 מבוסס על תוצאות סקירתו.

לוח 1. הבדלים בין המינים ביחס לזהות האני

המחקר	גיל הנבדקים	ממצאים עיקריים
פופן (1974)	17-21	זהות פוליטית - גברים גבוהים מנשים. sex ideology - נשים גבוהות מגברים. זהות כללית - נשים גבוהות מגברים. זהות תעסוקתית וזהות דתית לא נמצאו הבדלים מובהקים.
מטסון (1974)	17-18	זהות תעסוקתית - נשים גבוהות מגברים. זהות פוליטית - גברים גבוהים מנשים. תפקיד מין - נשים גבוהות מגברים. בזהות דתית ובזהות כללית - לא נמצאו הבדלים מובהקים.
אורולובסקי (1978)	19-21	זהות כללית - נשים גבוהות מגברים. בשאר שטחי הזהות שנבדקו (תעסוקה, פוליטית, דתית ו-sex ideology) לא נמצאו הבדלים מובהקים.

המחקר	גיל הנבדקים	ממצאים עיקריים
רוטמן (1978)	21	זהות תעסוקתית - נשים גבוהות מגברים. זהות פוליטית - גברים גבוהים מנשים. זהות דתית - נשים גבוהות מגברים. sex ideology - גברים גבוהים מנשים. זהות כללית - נשים גבוהות מגברים.
מטסון (1979)	17	זהות תעסוקתית - גברים גבוהים מנשים. תפקיד מין - נשים גבוהות מגברים.
הודגיסון ופישר (1979)	18-21	זהות תעסוקתית - גברים גבוהים מנשים. זהות פוליטית - גברים גבוהים מנשים. זהות דתית - גברים גבוהים מנשים. sex ideology - נשים גבוהות מגברים. תפקיד מין - נשים גבוהות מגברים
קסרגיוס ואדמס (1980)	19-25	זהות תעסוקתית - גברים גבוהים מנשים. זהות פוליטית - נשים גבוהות מגברים. זהות דתית - גברים גבוהים מנשים. זהות כללית - לא נמצאו הבדלים מובהקים.
זמפיש (1980)	33-56	זהות תעסוקתית - גברים גבוהים מנשים. זהות פוליטית - גברים גבוהים מנשים. תפקיד מין - נשים גבוהות מגברים. בזהות דתית ובהות כללית - לא נמצאו הבדלים מובהקים.
ארצ'ר (1982)	11-18	זהות תעסוקתית - נשים גבוהות מגברים. תפקיד מין - נשים גבוהות מגברים. בזהות פוליטית ובהות דתית - לא נמצאו הבדלים מובהקים.
גרוטוונט ותורבק (1982)	17-18	זהות תעסוקתית - נשים גבוהות מגברים. תפקיד מין - נשים גבוהות מגברים. זהות כללית - גברים גבוהים מנשים. בזהות פוליטית, זהות דתית וזהות חברתית - לא נמצאו הבדלים מובהקים.
היידוק (1982)	16-23	זהות תעסוקתית - נשים גבוהות מגברים. sex ideology - נשים גבוהות מגברים. תפקיד מין - נשים גבוהות מגברים. זהות כללית - נשים גבוהות מגברים. בזהות דתית - לא נמצאו הבדלים מובהקים.
אדמס ופיטש (1983)	17-22	זהות פוליטית - גברים גבוהים מנשים. זהות דתית - גברים גבוהים מנשים. זהות כללית - גברים גבוהים מנשים. בזהות תעסוקתית - לא נמצאו הבדלים מובהקים.



המחקר	גיל הנבדקים	ממצאים עיקריים
ארצ'ר (1985)	12-16	זהות תעסוקתית - גברים גבוהים מנשים. תפקידי משפחה - לא נמצאו הבדלים מובהקים. זהות תעסוקתית - גברים גבוהים מנשים. תפקידי משפחה - נשים גבוהות מגברים.
שנקן (1984)	22-29  30-35	זהות תעסוקתית - נשים גבוהות מגברים. זהות פוליטית - גברים גבוהים מנשים. זהות דתית - נשים גבוהות מגברים. sex ideology - נשים גבוהות מגברים. זהות כללית - נשים גבוהות מגברים. זהות תעסוקתית - נשים גבוהות מגברים. זהות פוליטית - נשים גבוהות מגברים. זהות דתית - גברים גבוהים מנשים. sex ideology - נשים גבוהות מגברים. זהות כללית - גברים גבוהים מנשים.
וייטבורן וטש (1985)	25	זהות תעסוקתית - גברים גבוהים מנשים. זהות דתית - נשים גבוהות מגברים. תפקיד מין - נשים גבוהות מגברים. זהות כללית - לא נמצאו הבדלים מובהקים.

מטסון מסכם את סקירתו בכך כי שאלת ההבדל בין המינים ביחס לתוכן הזהות נותרה פתוחה. פלום (1995) מסכם את דיונו בשאלת ההבדלים בין המינים בשתי נקודות: א. ההבדלים הינם פחות בתהליך ויותר בתכנים ובדגשים. ב. הממצאים מעלים את הצורך להתאים את ההמשגה ואת שיטות המחקר לבדיקת זהותן של נשים.

לציון מיוחד ראויות עבודותיה של גיוסלסון (1973, 1987, 1991) אשר עסקה בתהליך בנית זהות האני אצל האישה. במחקר אורך (גיוסלסון, 1973) ראינה גיוסלסון נבדקות בתקופת לימודיהן בקולג' וכתריסר שנים אחר-כך. אחת ממסקנותיה של גיוסלסון היא כי אוטונומיה וקשר אינם מנוגדים זו לזו אצל האישה ושניהם מהווים מרכיבים מרכזיים בהתפתחות זהותה של האישה. מסקנה נוספת בספרה "finding herself" (גיוסלסון, 1987) היא כי נשים אינן זקוקות לאינדיבידואציה לשם פיתוח זהותן, כמו שזקוקים גברים, כיון שאוביקט האהבה הראשון שלהן היא האם שהיא בת אותו המין. הבן, לעומת זאת, זקוק להינתקות מהאם שהיא אובייקט האהבה הראשון, כדי לייצור זהות. בדרך זו נבנית זהותה של האישה באופן קשור יותר לאחרים ומכאן העיסוק הגדול יותר של האישה ביחסים בינאישיים. תהליך זה של בנית זהות האישה

קשור גם ליחס האם לבת. הבת מהווה עבור האם מעין המשך, כך שההיפרדות מהבת אינה שלמה. המחברת מבקרת, בהקשר זה, את התפיסה שעצמאות וייחודיות מנוגדות לצורך להיות יחד (agency-communion). ניגוד זה הוביל לתפיסה שתהליך ההפרדות – אינדידואציה - קשור לעצמאות ומנוגד לצורך במגע. אצל נשים משלבת התפתחות הזהות את שני ההיבטים. המתבגרת מעונינת להיות ייחודית ולהיות קשורה ונאהבת בו זמנית והיא איננה חשה שיש סתירה בין השניים.

במחקר אחר ראיינה ג'וסלסון (1991) סטודנטיות ותיארה אותן לפי ארבע הטיפולוגיות של מרסיה. משיגות הזהות היו נשים אשר יכלו לעבד מחדש את העצמי שלהן כילדות בדרך נוחה וסובלנית. ע"י כך הן סללו לעצמן נתיב ייחודי והרגישו שהן בחרו בעצמן את דרכן. הבנות בסטטוס מורטוריום עזבו את ביתן, לעיתים באופן דרמטי ותמיד תוך תחושת אשם בחיפוש אחר תחושת צדק מוחלט. החיים נראו להן כמורכבים ביותר. הן תיארו את עצמן כנמצאות בקונפליקט קשה ביחס לשאלות מה להיות, למי להאמין ואיך להתנהג. בנות בסטטוס סגירות מוקדמת לא היו מסוגלות, נפשית, לעזוב כלל את ביתן, והיו עסוקות בנושאים של בטחון אישי אשר קשור באחד או יותר מההורים. הן לא היו מסוגלות להרפות מהעיסוק של לאהוב ולהשגיח על אחרים ולכן לא היו מסוגלות ליטול עצמאות. בנות אלו נשארו כבולות למשפחתן באופן נוקשה ועקפו את ההתמודדות על זהותן. בקרב בנות בסטטוס של זהות דיפוזית נצפה טווח רחב של בעיות פתולוגיות וקונפליקטים התפתחותיים מוקדמים שהפריעו להן מאוד בהתמודדות עם משימות הזהות. בנות אלו הביאו עימן לבגרות מעט מאוד משאבים פסיכולוגיים פנימיים אשר לא איפשרו להן לקבל החלטות הנוגעות לזהותן.

בעקבות תיאור ג'וסלסון את זהות האישה מציעים פטרסון, שושטינג ומרסיה (1992) מימד שלישי לטיפולוגיה של מרסיה. בעוד שלגבי גברים שני המימדים של מרסיה הם אקספלורציה ומחויבות, לגבי נשים, מציעים המחברים, מימד שלישי - התקשרות. על פי מימד זה נשים בסטטוס דיפוזיות אינן מחויבות, לא חוו אקספלורציה והן חשות מבדדות, מרוחקות וזרות להוריהן. נשים בסטטוס סגירות מוקדמת חשות מחויבות חזקה להוריהן. נשים בסטטוס מורטוריום חשות שהן נאבקות בין הצורך שלהן להיות מודרכות ע"י עצמן לבין נאמנותן להוריהם. נשים בסטטוס השגת זהות חשות שהן מודרכות ע"י עצמן, עומדות על עמדתן ובה במידה חשות קשורות להוריהן.

### ג. תזמון וסדר פתרון קונפליקט הזהות

אריקסון, בהתייחסותו לנשים ציין הבדלים בתוכן זהות האני בין בנים לבנות. לדבריו, השונות הפיזיולוגית בין המינים, בנוסף לדרכי החיברות השונים גורמת ל"חלל הפנימי" המהווה מרכיב נכבד בהתפתחות זהות האני בקרב נשים. אריקסון (1968) כתב: "משהו בזהות האישה הצעירה חייב לשמור על עצמו פתוח למוחדות של הגבר שיצטרף אליה ושל הילדים אותם תגדל. אני חושב שהרבה מזהותה של האישה הצעירה כבר מוגדר בסוג משיכתה ובטבע הסלקטיבי של חיפושיה אחר גבר שיבחר בה" (עמ' 282). ג'וסלסון (1991) מסיקה מכך כי אישה אינה יכולה להגדיר את עצמה כל עוד לא בחרה בבן זוגת. בהתאם לתפיסה זו מציינים חוקרים כי הדגש אצל הבת המתבגרת הוא על מידת האטרקטיביות שלה, דימוי הגבר הרצוי לה והחלטות הקשורות לגופה (פטרסון, שושטינג ומרסיה, 1992).

חוקרים רבים עסקו בשאלת הרצף שבין השלבים ההתפתחותיים השונים על פי אריקסון. בהשפעת אריקסון, הסיקו החוקרים שאינטימיות מקדימה או מתפתחת בו זמנית עם זהות האני בקרב נשים. בקרב גברים קודמת התפתחות זהות האני להתפתחות האינטימיות (דאובן ואדלסון, 1966; אורולובסקי, 1977; ג'וסלסון, גרינברג ומק-קונושי, 1977; מרסיה, 1980; הודג'סון ופישר, 1981; ומורגן, 1982).

פטרסון, שושטינג ומרסיה (1992) מחדדים את ההבדל בסדר ההתפתחות בציינם כי בנות מתמודדות עם סוגיות הזהות והאינטימיות בו-זמנית, בעוד שעל הבנים להגיע לזהות מגובשת לפני שיוכלו לעסוק בפתרון קונפליקט האינטימיות. המחברים מציינים כי נושאים של זהות ואינטימיות מתערבבים ומתמזגים אצל נשים. חוויות של אהבה ותחושות של "להיות נאהב" מתוכללות לתחושות האישה לגבי עצמה.

במחקר הנוכחי אנו עוסקים בשאלת ההבדל בין המינים ביחס לזהות האני הנתפסת כמשתנה רב גורמי. גישתנו נראית קשורה יותר למחקרים העוסקים בתוכן זהות האני, מאשר לשתי קבוצות המחקרים האחרות. סיימנו את סקירת המחקרים ביחס להבדלים בין המינים בתוכן הזהות במסקנתו של מטסון (1993) ששאלה זו נותרה פתוחה ואנו מקוים כי מחקרנו ישפוך אור גם על סוגייה זו.

### ד. שיטה

**נבדקים:** באופן ראשוני הועברו שאלונים למדגם של 420 נבדקים. 11 נבדקים סרבו, במהלך מילוי השאלון להמשיך ולכן הוצאו מהמדגם. ב-20 שאלונים

נמצאו פריטים חסרים ולכן גם הם הוצאו מהמדגם. סה"כ נתקבלו 389 שאלונים מלאים, על 164 מהם ענו בניים (42%) ועל 225 ענו בנות (58%). להלן בלוח 2 התפלגות הנבדקים עפ"י גיל ומין.

לוח 2: התפלגות הנבדקים עפ"י גיל ומין

גיל	בנים		בנות	
	N	%	N	%
18-19	71	18.3%	86	22.1%
20-23	19	4.9%	62	15.9%
24-25	74	19.0%	77	19.8%

**כלים:** סולם זהות האני (צוריאל 1974, 1984, 1986)

סולם זהות האני למתבגרים נבנה על-ידי צוריאל (1974, 1984, 1986) ומורכב מ-38 פריטים. מחצית מהפריטים מנוסחים על-דרך השלילה ומחציתם על-דרך החיוב. סולם התשובות הוא מטיפוס ליקרט בן 5 דרגות החל מ"לגמרי לא נכון" (1) ועד ל"לגמרי מתאים" (5). הסולם מבוסס בחלקו על שאלונים מוקדמים יותר ביניהם השאלון של רסמוסן (1964) המתיחס לששת שלבי ההתפתחות הראשוניים של אריקסון. כל שלב מיוצג על-ידי שלושה תחומי תוכן או נגזרות, הקשורים קשר הדוק למשבר המאפיין כל שלב. צוריאל (1984) מדווח על מהימנות כללית בשיטת קרונבך-אלפא של .77. ניתוח גורמים שנערך על מדגם של 1207 נבדקים (צוריאל, 1984) הראה על שלושה גורמים עיקריים המסבירים 51.6%, 16.9% ו-10.6% של השונות. ניתוח הגורמים הצביע על-כך שזהות האני הינה מבנה רב-מימדי. במחקר מאוחר יותר (צוריאל, 1986) נערך ניתוח גורמים על מדגם של 932 תלמידי תיכון מכיתות י"ב ונמצאו שבעה גורמים. גורמים אלו נמצאו כמבחיניים באופן מובהק (מלבד גורם התחייבות ומטריות) בין מתבגרים מקבוצה קלינית אשר בצעו נסיון התאבדות או איימו בנסיון התאבדות לבין קבוצת מתבגרים נורמטיבית (צוריאל ובר יוסף, 1986). המתאם שנמצא בין ציון זהות האני הכללית לבין ציון בשאלון פוטנציאל להתאבדות (זונג, 1975) היה 0.89. בקבוצה הנורמטיבית ו-0.63. בקבוצה הקלינית. מרכיבי (לחץ מימדי) זהות האני וכן זהות האני הכללית נמצאו גם קשורים לתפקידי מין חברתיים (צוריאל, 1984), מורכבות קוגניטיבית, הזדהות עדתית ואתנוצנטריות (צוריאל וקליין, 1977), דפוסי תקשורת במשפחה ופחד ממות אישי (צוריאל ובירגר, בהכנה) וקטגוריות שונות של הפרעות רגשיות ושלבי התפתחות קודמים (צוריאל ובן משה, 1992). ממוצע התשובות נותן מדד לכל מימד בזהות האני, וכן לזהות האני הכללית.

**ה. תוצאות**

ממוצעים וסטיות התקן של המדגם בהתאם למין וגיל מוצגים להלן בלוח 3.

לוח 3: ממוצעים וסטיות תקן של מימדי זהות האני וציון זהות האני הכללי

בנות בוגרות		בנות מתבגרות		בנים בוגרים		בנים מתבגרים		מימדי זהות האני	
SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M
.56	3.84	.66	3.81	.57	3.90	.70	3.73		התחייבות ומטרתיות
.62	3.85	.58	3.86	.61	4.01	.57	3.92		סולידיות והמשכיות
.88	3.89	.92	3.87	.81	4.15	.93	3.70		זהות פיזית
.53	4.10	.59	3.95	.54	3.81	.58	3.68		הכרה חברתית
.67	3.66	.66	3.66	.69	3.59	.69	3.36		טבעיות ואמיתיות
.66	3.45	.67	3.42	.68	3.64	.62	3.50		שליטה עצמית
.44	3.76	.48	3.71	.44	3.80	.44	3.64		זהות אני כללית

**הבדלים בציוני זהות בין המינים**

ניתוחי שונות חד-כיווניים (univariate) הצביעו כי מתוך שבעת מימדי הזהות, רק ארבעה מסבירים את ההבדלים בין בנים לבנות. תוצאות הניתוחים מוצגים להלן בלוח 4.

לוח 4: מימדי הזהות המסבירים את ההבדלים בין המינים

F	MS	df	מימדי זהות האני
0.21	0.08	1,321	התחייבות ומטרתיות
5.09*	1.81	1,321	סולידיות והמשכיות
2.09	1.10	1,321	משמעותיות-ניכור
0.10	0.08	1,321	זהות פיזית
20.94**	6.57	1,321	הכרה חברתית
5.89*	2.68	1,321	טבעיות ואמיתיות
3.94*	1.63	1,321	שליטה עצמית
0.07	0.02	1,321	זהות האני הכללית

\*  $p < .05$  \*\*  $p < .01$

מלוח 4 נראה כי מתוך 7 מימדי זהות האני, 4 הבחינו בין בנים לבנות וכי לגבי זהות האני הכללית לא נמצאו הבדלים מובהקים בין המינים.

משמעות ההבדלים היא כי מימד **סולידיות והמשכיות** ומימד **שליטה עצמית** היו גבוהים יותר בקרב בנים מאשר בקרב בנות, בעוד שציוני מימד **ההכרה החברתית** ומימד **טבעיות ואמיתיות** היו גבוהים יותר בקרב בנות מאשר בקרב בנים.

#### הבדלים בציוני זהות האני בין קבוצות הגיל

ניתוחי שונות חד-כיווניים (univariate) עבור ה- main effect של גיל הצביעו כי מתוך שבעת מימדי הזהות רק שנים מסבירים את ההבדלים בין מתבגרים לבוגרים. תוצאות הניתוחים מוצגים להלן בלוח 5.

לוח 5: מימדי זהות האני המסבירים את ההבדלים בין מתבגרים לבוגרים בזהות האני

מימדי הזהות	df	MS	F
התחייבות ומטרתיות	1,321	0.69	1.73
סולידיות והמשכיות	1,321	0.08	0.21
משמעותיות-ניכור	1,321	1.78	3.42
זהות פיזית	1,321	4.04	5.10*
הכרה חברתית	1,321	1.46	4.65*
טבעיות ואמיתיות	1,321	0.73	1.60
שליטה עצמית	1,321	0.63	1.45
זהות האני הכללית	1,321	0.03	0.11

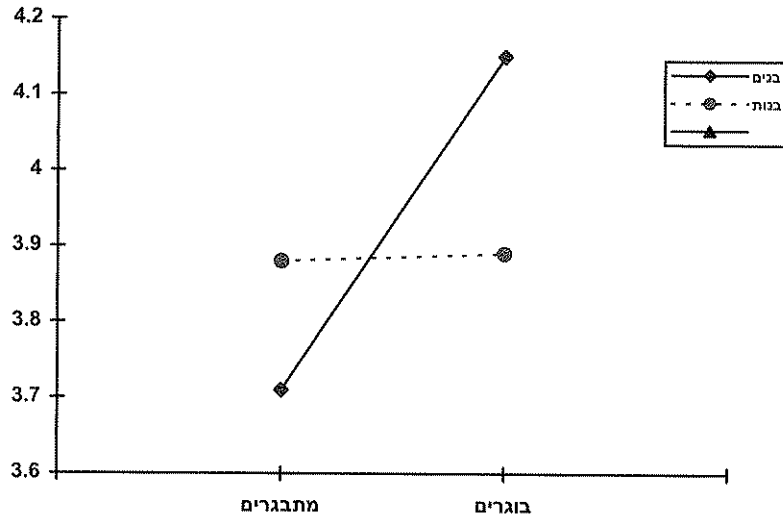
\*  $P < .05$

לוח 5 מצביע על הבדלים מובהקים בשני מימדים: מימד **זהות פיזית** ומימד **הכרה חברתית**. משמעות הבדלים אלה היא כי שני מימדי זהות האני הללו היו גבוהים יותר בקרב הבוגרים מאשר בקרב המתבגרים.

#### הבדלים בציוני זהות האני בקבוצות מין וגיל

לבדיקת ההבדלים ב-main effects של מין וגיל וכן לבדיקת האינטראקציה ביניהם נערכו ניתוחי שונות מרובה (MANOVA) דו-כיווניים (2 X 2) כאשר המשתנים הבלתי תלויים היו מין וגיל והמשתנים התלויים היו מימדי זהות האני. כמו-כן נערך ניתוח שונות נפרד עבור משתנה זהות האני הכולל.

בניתוח ה-MANOVA שנערך על מימדי זהות האני לא נמצאה אינטראקציה כללית מובהקת של מין וגיל. יחד עם זאת בניתוח univariate שנערך עבור כל מימד בנפרד נמצאה אינטראקציה מובהקת רק במימד זהות פיזית.  $(F(7,374)=3.60, p<.02)$ . להלן בצירור 1 מתוארת האינטראקציה.



ציר 1: אינטראקציה של מין וגיל ביחס לזהות פיזית

משמעות האינטראקציה היא שבעוד שבקרב הבנים נמצאה עליה בציון מימד הזהות הפיזית עם העלייה בגיל, בקרב הבנות לא נמצאה עליה מובהקת. ניתוחי Duncan לבדיקת מקור ההבדלים בין הקבוצות הראה על הבדלים מובהקים בין המתבגרים לבוגרים בקרב הבנים. ציונם של הבוגרים היה גבוה, באופן מובהק מאשר ציונם של המתבגרים ( $M=3.72$ ). כמו כן נמצאו הבדלים מובהקים בין הבנים לבנות בקרב הבוגרים. ציונם של הבנים הבוגרים היה גבוה באופן מובהק ( $M=4.21$ ) מאשר ציוןן של הבנות הבוגרות ( $M=3.91$ ).

**1. דיון**

ממחקר זה עולה כי לא נמצאו הבדלים מובהקים בזהות האני הכללית בין המינים הן בקרב מתבגרים והן בקרב בוגרים. יחד עם זאת, נמצאו הבדלים מובהקים בין המינים במימדים שונים של זהות האני. בחלקם היו ציוני הבנים גבוהים מציוני הבנות ובחלקם היו ציוני הבנות גבוהים מציוני הבנים. ממצא זה מחזק את הגישה הרואה בזהות האני מבנה רב-מימדי בנוסף להמשגתו כמבנה כללי יותר (צוריאל, 1990).

עיון מפורט יותר בהבדלים בין המינים גילה כי ציוני מימדי סולידיות והמשכיות ושליטה עצמית היו גבוהים יותר, באופן מובהק, בקרב בנים מאשר

בקרב בנות, בעוד שציוני מימד הכרה חברתית ומימד טבעיות ואמיתיות היו גבוהים יותר בקרב בנות מאשר בקרב בנים.

מימד סולידיות והמשכיות מבטא את תחושת האדם לגבי יציבותו למרות השינויים החלים בו. במחקר זה נמצא כי בנים חשים יותר יציבים מאשר בנות. ממצא זה תואם למחקרים קודמים (צוריאל, 1984; אבן-חן, 1993) בהם נמצא שבנים גבוהים במימד סולידיות והמשכיות מאשר בנות. ניתן להסביר ממצא זה בעובדה שבחיי בנות, בעיקר בגיל 18-25 שבו עסק מחקר זה, מתרחשים שינויים רבים ומהותיים. בנות הנישאות מחליפות, בדרך כלל, את שם משפחתן. בנות מציינות את הסטטוס האישי שלהן (נשואה או רווקה) כחלק מזהותן ויתכן שלגורמים אלה תפקיד ביצירת תחושה בקרב הבנות של פחות המשכיות וסולידיות יחסית לבנים.

מימד שליטה עצמית נמצא, אף הוא, גבוה באופן מובהק בקרב בנים מאשר בקרב בנות. ממצא זה תואם מחקר קודם (אבן-חן, 1993) שבו נמצא בקרב מתבגרים כי ציוני הבנים במימד שליטה עצמית היו גבוהים באופן מובהק מציוני הבנות. מימד זה מתייחס לתפיסת הפרט את עצמו כמסוגל לשלוט בעצמו גם במצבי רוגז או לחץ. ניתן להסביר ממצא זה בתהליכי החברות השונים הניתנים לבנים ובנות. מאסן, קונג'ור וקאגאן (1979) מציינים כי בחינוך הבנים קיים דגש רב יותר על שליטה עצמית, על איפוק, המנעות מהבעת רגשות והמנעות מתגובות של רוגז וכעס, אפילו על התגרריות פרובוקטיביות. דרכי שחבור אלו יכולים להסביר את תחושות הבנים שהם מסוגלים לשלוט בעצמם במצבי לחץ ופיתוי, יותר מאשר חשות הבנות כלפי שליטתן הן.

בניגוד למימדים הקודמים ציוני הבנות במימד טבעיות ואמיתיות היה גבוה יותר, באופן מובהק מציוני הבנים. מימד טבעיות ואמיתיות מתייחס למידה שבה הפרט תופס את עצמו כאדם ש"פיו וליבו שווים" או, במילים אחרות, כאדם אשר התנהגותו החיצונית משקפת את רגשותיו הפנימיים. גם ממצא זה ניתן להסביר בדרכי החברות השונות המאפיינים בנים לעומת בנות. דרכי החברות הנהוגים בתרבות המערבית מעודדות בנים, יותר מאשר בנות, לשמירה על "פסדה" חיצונית. דבר זה בא לידי ביטוי, למשל, באימרה "בן שמרשה לעצמו לבכות (מעבר למצבים קיצוניים של אבל ואובדן) אינו גבר". חריגה מהתנהגות זו עשויה (או עלולה) להיתפס ע"י החברה כהתנהגות נשית והמתבגר המתנהג כך עלול לתפוס את עצמו כבעל זהות מינית נשית. תחושה זו של שמירה חיצונית על קור-רוח וקשיחות גורמת לבנים לחוש שקיים פער בין תחושותיהם לבין



התנהגותם החיצונית. פער זה פוגע בתחושת הטבעיות והאמיתיות שבזהותם ולכן היו ציוני הבנים במימד זה נמוכים מציוני הבנות.

ציוני הבנות במימד ההכרה החברתית היו גבוהים מציוני הבנים באופן מובהק. ניתן לראות בממצא זה המשך למחקריהם של פרסונס ובלס (1955) ושל בם (1975) אשר מציינים כי בנות מחשיבות נושאים חברתיים ובינאישיים יותר מאשר בנים וכי יחסים חברתיים חשובים לזהות האני של הבנות יותר מאשר לזהות האני של הבנים. הדגש הרב יותר לנושאים החברתיים והבינאישיים גורם לבנות להשקיע אנרגיה רבה בקשרים החברתיים דבר הגורם לתחושה חיובית יותר ביחס לדעת החברה עליהן מאשר לתחושות הבנים ולכן ציון של הבנות במימד ההכרה החברתית גבוה יותר, באופן מובהק, מאשר ציון הבנים. ממצא זה שונה ממחקרו של צוריאל (1984) אשר מצא בקרב מתבגרים בכתות יי-י"ב כי ציוני הבנים במימד ההכרה החברתית היו גבוהים מציוני הבנות. ניתן להסביר את ההבדל בין הממצאים בהבדלים בין אוכלוסיות המחקר. המדגם במחקרו של צוריאל כלל מתבגרים בגילאי 16-18 בעוד שהמחקר הנוכחי כלל מדגם של מתבגרים בגיל 18-25. יתכן כי בגיל ההתבגרות הבנים אכן חשים שהחברה מעריכה את כישוריהם יותר מאשר חשות הבנות, אך בשלהי גיל ההתבגרות ובראשית גיל הבגרות עולה ציון הבנות במימד **ההכרה החברתית** על ציון הבנים. בגיל 18-25, כאשר הפרטים עסוקים בקונפליקט האינטימיות-בדידות נתפס מימד **ההכרה החברתית** שבזהות האני באופן שונה. עד כה חיפשו המתבגרים את זהותם עם ובתוך קבוצת השווים. קבוצת השווים סייעה להם רבות הן בלגיטימיות לחיפוש זהות האני, הן בהגנה על התנהגויות של חיפוש (מורטוריום) והן ביצירת נורמות קבוצתיות של לבוש, דיבור והתנהגות. בשלהי גיל ההתבגרות ובתחילת גיל הבגרות לעומת זאת, כאשר הפרטים פונים לעסוק בקונפליקט האינטימיות-בדידות, יתכן ומשמעות מימד ההכרה החברתית משתנה. תפיסת הפרט את החברה כמעריכה את עצמו כוללת מעתה לא רק את מידת מקובלותו בחברה, את היענותו הקונפורמית לנורמות קבוצת השווים ואת תרומתו למרקם החברתי, אלא יותר את אישיותו, את בשילותו לחיים אינטימיים ואת בחירתו בבן או בבת זוג. בנוסף, יתכן והפרטים המרכיבים את "החברה" במושג התייחסותו של הפרט לגבי מימד **ההכרה החברתית** משתנים בגיל זה. בנוסף ניתן להניח כי בעוד שבגיל ההתבגרות התייחס הפרט לקבוצת השווים אשר כוללת, בדרך כלל, פרטים משני המינים, בגיל הבגרות כולל המרכיב החברתי באופן דומיננטי את הפוטנציאל לאינטימיות. בהקשר זה יתכן

שהבנות חשות שהחברה (הבנים) מעריכה יותר את כישוריהן מאשר חשים הבנים כחלק מנורמות החיזור על פיהם מחזורים הבנים אחרי הבנות. ציוני הבוגרים, במחקר הנוכחי, במימדי הזהות הפיזית ובהכרה החברתית היו גבוהים, באופן מובהק, מציוני המתבגרים. ביחס לזהות הפיזית ניתן לאמר כי הבוגרים חשים שלמים יותר עם הופעתם החיצונית מאשר המתבגרים החשים יותר שהם רוצים לשנות את הופעתם החיצונית. ממצא זה תואם את תיאורית אריקסון לפיה קונפליקט הזהות מסתיים, באופן נורמאלי, בשלהי גיל ההתבגרות ובראשית גיל הבגרות. משבר הזהות, כאמור, כולל גם את הלבטים סביב הזהות הפיזית. בגיל ההתבגרות חשים המתבגרים ספקות גם לגבי מידת קבלתם את מראם החיצוני. עם סיום המשבר וכניסה לגיל הבגרות, חשים הפרטים שהם שלמים יותר עם הופעתם החיצונית ולכן ציונם במימד הזהות הפיזית גבוה מאשר ציון המתבגרים.

הממצא המצביע על ציון גבוה יותר בהכרה חברתית בקרב הבוגרים מאשר בקרב המתבגרים מצביע על כך שהבוגרים חשים שהחברה מעריכה אותם יותר מאשר חשים המתבגרים. גם ממצא זה ניתן להסביר בעזרת התיאוריה של אריקסון. גיבוש זהות האני הנעשה במסגרת החברתית והכולל גם את מימד הזהות החברתית מגיע לסיומו עם תום גיל ההתבגרות. הפרט אשר הצליח לגבש את זהותו שלם יותר עם הדרך בה החברה רואה ומעריכה אותו ולכן ציונו במימד זה גבוה יותר מציונו של המתבגר במימד ההכרה החברתית.

בניתוח השונוות המרובה נמצאה אינטראקציה מובהקת של מין וגיל במימד זהות פיזית. ממצא זה מצביע כי בקרב הבנות לא נמצאה עליה מובהקת בזהות הפיזית עם העלייה בגיל. לעומת זאת בקרב הבנים נמצאה עליה מובהקת בציון הזהות הפיזית עם העלייה בגיל.

ציונם של הבנים הבוגרים במימד הזהות הפיזית היה גבוה, באופן מובהק, מציונם של הבנות הבוגרות. ממצאים אלה ניתן להסביר בחפיפה הקיימת בין ההתפתחות הפיזית לבין ההתפתחות בתפיסת הזהות הפיזית. ההתפתחות הגופנית המואצת בגיל ההתבגרות מתחילה להתרחש מוקדם יותר בקרב בנות מאשר בקרב בנים (זיו, 1984 וסמילנסקי, 1989) ולכן נראה כי הזהות הפיזית בקרב הבנות מגיעה לידי גיבוש כבר בגיל ההתבגרות. יתכן ומשום כך איננו רואים עליה מובהקת עם העלייה בגיל לאחר גיל ההתבגרות. בקרב הבנים, לעומת זאת, הזהות הפיזית לא מגיעה לידי גיבוש בגיל ההתבגרות, אלא

בראשית הבגרות ולכן היה ציונם של הבנים הבוגרים גבוה, באופן מובהק, מציונם של הבנים המתבגרים.

1. נקודה נוספת הזקוקה לביאור, בהקשר זה, היא ההבדל המובהק בציון הזהות הפיזית בין הבנים הבוגרים לבין הבנות הבוגרות. ציון הבנים הבוגרים במימד הזהות הפיזית היה גבוה, באופן מובהק, מאשר ציון של הבנות הבוגרות. ניתן להסביר הבדל זה בין המינים כנובע מהגורם התרבותי. החברה המערבית מדגישה את המראה החיצוני של האישה ופחות את המראה החיצוני של הגבר. לרנר וקרביניק (1974) מצאו כי בין 18 התכונות הנשיות המובהקות בארה"ב היתה "מתעניין בהופעה חיצונית". תכונה זו לא נמצאה בין 18 התכונות הגבריות המובהקות. תוצאה דומה מצא זיו (1984) בישראל. הדגשת המראה החיצוני גורמת לאישה לחוש שעליה להראות יפה ומושכת ואולי לכן היא אינה מרוצה מצורתה החיצונית לעיתים קרובות. הבן הבוגר אינו חש בלחץ זה ולכן הוא מרגיש שלם יותר עם מראהו החיצוני. יתכן ובשל סיבה זו קיבלו הבנים ציון גבוה יותר במימד הזהות הפיזית שבהות האני מאשר קיבלו הבנות הבוגרות.

#### ז. מקורות

- אבן-חן, ב' (1993). השפעת ארועי חיים, תפקוד משפחתי, תפיסת יכולת עצמית וזהות האני על נטיות אובדניות של מתבגרים. תיזה לתואר שני, רמת-גן: אוניברסיטת בר אילן.
- אריקסון, א' (1950). ילדות וחברה, תל-אביב: ספרית הפועלים.
- אריקסון, א' (1987). זהות נעורים ומשבר, תל-אביב: ספרית פועלים.
- זיו, א' (1984). התבגרות, תל-אביב: מסדה.
- סמילנסקי, מ' (1988). אתגר ההתבגרות: הכרות וחברות. ת"א: הוצ' רמות.
- סמילנסקי, מ' (1989). אתגר ההתבגרות: יחסים בין המינים. ת"א: הוצ' רמות.
- פלוס, ח' (1995). סגנונות תצורת הזהות בהתבגרות. בתוך ח' פלוס (עורך), מתבגרים בישראל. רכס הוצאה לאור.
- צוריאל, ד' (1974). זהות אני מגובשת לעומת זהות דיפוזית כפונקציה למורכבות קוגניטיבית, אתנוצנטריות והזדהות עדתית בקרב מתבגרים מעדות המזרח והמערב. תיזה לתואר שני, רמת-גן: אוניברסיטת בר-אילן.
- צוריאל, ד' (1990). זהות האני לעומת פזירות הזהות בגיל ההתבגרות: היבטים התפתחותיים והשלכות חינוכיות. מגמות, 4, 484-509.
- Adams, G.R. & Fitch, S.A. (1983). Psychological environments at university departments: Effects on college students' identity status and ego

- stage development. Journal of Personality and Social Psychology, 44, 1266-1275.
- Archer, S.L. (1982). The lower age boundaries of identity development. Child Development, 53, 1551-1556.
  - Archer, S.L. (1985). Career and family: The identity process for adolescent girls. Youth and Society, 16, 289-314.
  - Archer, S.L. (1989). Gender differences in identity development: Issues of process, domain, and timing. Journal of Adolescence, 12, 117-138.
  - Archer, S.L. & Waterman, A.S. (1988). Psychological individualism: Gender differences or gender neutrality? Human Development, 31, 65-81.
  - Archer, S.L. (1992). A feminist's approach to identity research. In G.R. Adams., T.P. Gullotta & R. Montemayor (Eds.), Adolescent Identity Formation. Newbury Park, Ca.: Sage.
  - Bem, S.L. (1975). Sex-role adaptability: One consequence of psychological androgyny. Journal of Personality and Social Psychology, 31, 634-643.
  - Coleman, J.S. (1979). The Nature of Adolescence. London: Methuen.
  - Cushman, P. (1990). Why the self is empty: Toward a historically situated psychology. American Psychologist, 45, 599-611.
  - Douvan, E. & Adelson, J. (1966). The adolescent experience. N.Y.: Wiley.
  - Fallon, A.E., & Rosin, P. (1985). Sex differences in perceptions of desirable body shape. Journal of Abnormal Psychology, 94, 102-105.
  - Gilligan, c. (1982). In a different voice: Psychological theory and women development. Cambridge: MA, Harvard University Press.
  - Grotevant, H.D. (1992). Assigned and chosen identity components: A process perspective on their integration. In G.R. Adams, T.P. Gullotta & R. Montemayor (Eds.), Adolescent identity formation. Newbury Park: SAGE publications.
  - Grotevant, H.D., & Thorbecke, W.L. (1982). Sex differences in styles of occupational identity formation in late adolescence. Developmental Psychology, 18, 396-405.

- Heyduk, C. (1983). The relationship of identity status and intimacy status: An overlapping stage resolution perspective. Unpublished doctoral dissertation. Bryn Mawr College, Bryn Mawr, PA.
- Hodgson, J.W. & Fischer, J.L. (1979). Sex differences in identity and intimacy development in college youth. Journal of Youth and Adolescence, 8, 37-50.
- Josselson, R.L. (1973). Psychodynamic aspects of identity formation in college women. Journal of Youth and Adolescence, 2, 3-51.
- Josselson, R.L., Greenberger, E., & McConochie, D. (1977). Phenomenological aspects of psychosocial maturity in adolescence. Part II. Girls. Journal of Youth and Adolescence, 6, 145-167.
- Josselson, R.L. (1980). Ego development in adolescence. In J. Adelson (Ed.), Handbook of adolescent psychology. N.Y.: Wiley.
- Josselson, R.L. (1988). Finding herself: Pathways of identity development in women. New York: Jossey-Bass.
- Josselson, R.L., Greenberger, E., & McConochie, D. (1977). Phenomenological aspects of psychosocial maturity in adolescence. Part II. Girls. Journal of Youth and Adolescence, 6, 145-167.
- Kacerguis, M.A. & Adams, G.R. (1980). Erikson stage resolution: The relationship between identity and intimacy. Journal of Youth and Adolescence, 9, 117-126.
- Kaplan, A., & Klein, R. (1985). The Relational Self in Late Adolescent Women. Works in Progress. Wellesley: Stne Center Working Papers Series.
- Kroger, J. (1986). The relative importance of identity status interview components: Replication and extension. Journal of Adolescence, 9, 337-354.
- Lerner, R.M., Karabenick, S.A. (1974). Physical attractiveness, body attitudes and self concept in late adolescents. Journal of Youth and Adolescence, 3, 237-316.
- Lykes, M.B. (1985). Gender and individualistic vs. collectivist basis for notions about the self. Journal of Personality, 53, 356-383.

- Marcia, J. E., & Fridman, M. L. (1970). Ego identity status in college women. Journal of Personality, 38, 249-263.
- Marcia, J. E. (1980). Identity in adolescence. In J. Adelson (Ed.), Handbook of Adolescent Psychology. (pp. 159-187) N.Y.: Wiley.
- Marcia, J. E. (1993). The status of the statuses: Research review. In J.E. Marcia., A.S. Waterman., D.R. Matteson., S. L. Archer., & J.L. Orolofsky. Ego Identity. A Handbook for Psychosocial Research. N.Y.: Springer Verlag.
- Matteson, D.R. (1974). Alienation vs. exploration and commitment: Personality and family correlaries of adolescent identity statuses. Report for the Project for Youth Research. Copenhagen Royal Danish School of Educational Studies, Copenhagen, Denmark.
- Matteson, D.R. (1977). Exploration and commitment: Sex differences and methodological problems in the use of the identity status categories. Journal of Youth and Adolescence, 6, 353-379.
- Matteson, D.R. (1979). Training and identity formation: A practical proposal for bridging the worlds of school adulthood. Paper presented at the meeting of the International Society for the Study of Behavioural Development, Lund, Sweden.
- Matteson, D.R. (1993). Differences within and between genders: A challenge to the theory. In J.E. Marcia., A.S. Waterman., D.R. Matteson., S. L. Archer., & J.L. Orolofsky. Ego Identity. A Handbook for Psychosocial Research. N.Y.: Springer Verlag.
- May, R. (1980). Sex and Fantasy. New-York: Norton.
- Miller, J.B. (1976). Toward a new psychology of women. Boston: Beacon.
- Orlofsky, F. (1977). Sex role orientation, identity formation and self esteem in college men and women. Sex Roles, 3, 561-575.
- Orlofsky, J.L. (1978). Identity formation, Achievement and fear of success in college men and women. Journal of Youth and Adolescence, 7, 49-62.
- Paterson, S.J., Sochting, I. & Marcia, J. E. (1992). The inner space and beyond: Women and identity. In G.R. Adams, T.P. Gullotta & R.

Montemayer (Eds.), Adolescent Identity Formation. Newbury Park, Ca.: Sage.

- Parsons, T. & Bales, R.F. (1955). Family socialization and interaction process. New York: Free Press.
- Poppen, P.J. (1974). The development of sex differences in moral judgment for college males and females. Unpublished doctoral dissertation, Cornell University Ithaca, New-York.
- Prager, K.J. (1977). The relationship between identity status, intimacy status, self-esteem, and psychological androgyny in college women. Dissertation Abstracts International, 38, 2347-2348B. (University Microfilms No. 7723020).
- Rasmussen, J.E. (1964). The relationship of ego identity to psychosocial effectiveness. Psychological Repots, 15, 815-825.
- Rogow, A.M., Marcia, J.E., & Slugoski, B.R. (1983). The relative importance of identity status interview components. Journal of Youth and Adolescence, 9, 87-99.
- Rothman, K.M. (1978). Multivariate analysis of the relationship of psychosocial crisis variables to ego identity status. Journal of Youth and Adolescence, 7, 93-105.
- Sampson, E.E. (1985). The decentralization of identity: Toward a revised concept of personal and social order. American Psychologist, 40, 1203-1211.
- Schenkel, S., & Marcia, J.E. (1972). Attitudes toward premarital intercourse in determining ego identity status in college women. Journal of Personality, 40 (3), 472-482.
- Shanken, L.C. (1984). Identity and intimacy formation in young adults. Dissertation Abstracts International, 45, 1000B. (University Microfilms No. 84-13029).
- Shotter, J., & Gergen, K.J. (1989). Texts of identity. Newbury Park, CA: Sage.
- Thorbecke, W. & Grotevant, H.D. (1982), Gender differences in interpersonal identity formation. Journal of Youth and Adolescence, 11, 479-492.

- Surry, J. (1984). The Self in Relation. Work in Progress. Wellesley: Stone Center Working Paper Series.
- Toder, N., & Marcia, J.E. (1973). Ego identity status and response to conformity pressure in college women. Journal of Personality and Social Psychology, 26, 287-294.
- Tzuriel, D., & Klein, M. M. (1977). Ego identity: Effect of ethnocentrism, ethnic identification, and cognitive complexity in Israeli, Oriental and Western ethnic groups. Psychological Reports, 40, 1099-1110.
- Tzuriel, D. (1984). Sex role typing and ego identity in Israeli, Oriental and Western adolescents. Journal of Personality and Social Psychology, 46, 440-457.
- Tzuriel, D., & Bar Yoseph, H. (1986). Identity development and suicidal tendencies in adolescence. Implications for assessment, prevention and psychotherapy. paper presented at the 21th international Congress of applied psychology, Jerusalem, Israel.
- Valliard, G.E. (1977). Adaption to life. Boston: Little Brown.
- Whitbourne, S.K. & Tesch, S.A. (1985). A comparison of identity and intimacy statuses in college students and alumni. Developmental Psychology, 21, 1039-1044.
- Zampich, C.L. (1981). Ego identity status, intimacy status, and self-disclosure in adult men and women. Unpublished doctoral dissertation. Rosemead Graduate School of Professional Psychology, Rosemead, CA.